

ПЕРВИННІ ТА ВТОРИННІ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ РОДОВОГО ВІДМІНКА В СИСТЕМІ ТРАНСПОЗИЦІЙНИХ ЗМІН

Назаренко І. О.

кандидат філологічних наук,

вчитель української мови та літератури

*Запорізький обласний ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою
«Захисник»*

вул. Військбуд, 570, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0002-1830-9706

nazarenko.mr@gmail.com

Ключові слова: *транспозиція, грамема, граматична форма, категорія відмінка, первинне граматичне значення, вторинне граматичне значення, периферія.*

Стаття продовжує цикл досліджень, присвячений питанню граматичної транспозиції у межах категорії відмінка у зв'язку із ситуативно-прагматичними настановами контексту. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в сучасному мовознавстві проблема транспозиції в багатьох аспектах залишається однією з дискусійних. Потребують висвітлення питання функційно-семантичного навантаження граматичних одиниць; формально-змістової асиметрії мовного знака; причин, умов, механізмів внутрішньокатегорійної транспозиції; виокремлення узуальних та okazіональних транспозиційних значень.

У дослідженні йдеться про внутрішньокатегорійні перехідні процеси, проблему виявлення первинних і вторинних семантико-синтаксичних функцій, їх валентність та здатність до розвитку й розширення контекстуального ареалу на прикладі форми родового відмінка; представлено семантичну парадигму спеціалізованих значень відмінкових граем, виокремлено та класифіковано транспозиційні семантико-синтаксичні функції родового відмінка; здійснено семантико-граматичний та семантико-стилістичний аналізи функціонування граматичних транспозитів, вивчено контекстуальні умови та своєрідність їхнього вживання.

Родовий відмінок має широкую амплітуду семантико-синтаксичних функцій і як грамема транспозиційного походження вирізняється здатністю органічно переходити у функційно-семантичні поля інших відмінкових граем та окремих частин мови. Вторинні функції родового відмінка в контекстуальному оточенні можуть набувати додаткових семантичних та конотативних значень: посесивного, локативно-атрибутивного, значення якісної характеристики, темпорально-адвербіального, предикативного і под. Транспозиційні можливості генітива широко використовуються в художньому мовленні для підсилення образності, емоційної виразності, що пов'язано із його здатністю сполучатися з іменниками й надавати словоформам атрибутивної семантики.

Використані у статті принципи аналізу процесів транспозиції дають змогу виявити глибинні системні зв'язки граматичних одиниць і категорій, що сприяє збагаченню теорії функційної граматики української мови, граматичної стилістики. Наукова новизна роботи визначається комплексним характером дослідження транспозиційних модифікацій у межах граматичної категорії відмінка, висвітленням ролі валентності предиката і транспозиційних змін у формуванні неспеціалізованих значень відмінків.

PRIMARY AND SECONDARY SEMANTICAL-SYNTACTICAL FUNCTIONS OF GENITIVE AT THE SYSTEM OF TRANSPOSITION

Nazarenko I. O.

Candidate of Philological Sciences,

Teacher of Ukrainian Language and Literature

*Zaporizhzhia Regional Boarding Lyceum with Strengthened Military and Physical Training
“Zahysnyk”*

Viiskbud str., 570, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0002-1830-9706

nazarenko.mr@gmail.com

Key words: *transposition, grammeme, grammatical form, category of case, primary grammatical meaning, secondary grammatical meanings, periphery.*

The article continues the cycle of research devoted to the issue of grammatical transposition within the case category in connection with the situational-pragmatic instructions of the context. The relevance of the study is determined by the fact that in modern linguistics the problem of transposition remains one of the most controversial in many aspects. The issue of functional-semantic load of grammatical units needs clarification; formal-content asymmetry of a linguistic sign; reasons, conditions, mechanisms of intracategorical transposition; distinguishing usual and occasional transposition values.

The research deals with intra-categorical transitional processes, the problem of identifying primary and secondary semantic-syntactic functions, their valence and ability to develop and expand the contextual area on the example of the genitive case form; the semantic paradigm of the specialized meanings of case grams is presented, the transpositional semantic and syntactic functions of the genitive case are distinguished and classified; a semantic-grammatical and semantic-stylistic analysis of the functioning of grammatical transpositions was carried out, the contextual conditions and peculiarities of their use were studied.

The genitive case has a wide range of semantic and syntactic functions and, as a gramme of transpositional origin, is distinguished by its ability to organically move into the functional-semantic fields of other case grams and separate parts of speech. The secondary functions of the genitive case in the contextual environment can acquire additional semantic and connotative meanings: possessive, locative-attributive, meaning of a qualitative characteristic, temporal-adverbial, predicative, etc. The transpositional possibilities of the genitive are widely used in artistic speech to enhance imagery and emotional expressiveness, which is connected with its ability to combine with nouns and give word forms attributive semantics.

Особливе місце відмінка в системі граматичних категорій зумовлене насамперед тим, що він «охоплює усю систему номінацій» [1, с. 20], залежить від семантико-синтаксичної валентності предиката, зумовлюється та координується останнім. Своєю чергою відмінок бере участь у формуванні семантико-синтаксичної структури речення, оскільки вказує на предметність реалій, які називає.

Широкі транспозиційні можливості українських відмінків пов'язані з «морфологічною, формально-синтаксичною, семантико-синтаксичною

та комунікативною структурами мови» [2, с. 54]. Уперше на субкатегоризацію в межах відмінкової форми та змістову залежність відмінкових грамем від семантико-синтаксичної позиції в реченні звернув увагу О. Потебня [3]. А вже пізніше Є. Курилович виокремив первинні та вторинні значення відмінків, розглядаючи їх з позиції синтаксичних функцій [4].

Дослідження функцій українських відмінків, започатковані Є. Тимченком [5], були продовжені у працях І. Кучеренка [6], І. Матвіяса [7], М. Плющ [8] та ін. У сучасному українському

мовознавстві первинні та вторинні значення відмінків ґрунтовно дослідив І. Вихованець [2; 9; 10]. Його функційна класифікація українських відмінків, упорядкована за ознаками центральності, напівпериферійності та периферійності, дозволяє виокремлювати первинні й вторинні семантико-синтаксичні функції відмінка, розмежувати внутрішню та зовнішню (частиномовну) транспозиції відмінкових граем.

Мета статті – з'ясувати транспозиційні можливості родового відмінка у зв'язку із ситуативно-прагматичними настановами контексту.

Родовий відмінок посідає напівцентральну позицію у відмінковій системі української мови і як відмінок «абсолютних транспозиційних можливостей» [2, с. 70] має широку амплітуду семантико-синтаксичних функцій та вирізняється з-поміж інших відмінкових граем «абсолютною синтаксичною транспозиційною спрямованістю» [11, с. 6]. Відповідно, розгалужена мережа первинних, вторинних та периферійних значень генітива створює певні труднощі у визначенні основних функцій граєми. Так, за Л. Булаховським, родовий відмінок позиційно найближче стоїть до прикметника [12]. М. Жовтобрюх наголошує на суб'єктно-означальній природі родового відмінка [13]. Деякі дослідники називають основним значенням розглядаєної граєми об'єктне [14, с. 213] або вказують на її здатність виражати означальні, об'єктні та суб'єктні відношення [15, с. 306–307].

Досить обґрунтовано доводить доцільність вивчати природу родового відмінка із системно-типологічного, а не генетичного погляду І. Вихованець [2; 9]. Виходячи з того, що генітив є результатом внутрішньовідмінкової семантико-синтаксичної транспозиції номінатива й акумулятива, семне ядро родового відмінка становлять значення суб'єктності та об'єктності. На формально-синтаксичному рівні генітив переважно виконує функцію прикметника, що призводить до актуалізації атрибутивної семи (*Батько порадив* → *порада батька* → *батькова порада*; *Сад зелений* → *зелень саду*; *Дівчина посадила квіти* → *Квіти посаджені дівчиною* → *садження квітів дівчиною*). Отже, для родового відмінка первинними будуть суб'єктно-атрибутивне та об'єктно-атрибутивне значення: ...*біліють коси матерів*, – *ридають неньки разом із вітрами*... (Осьмачка, с. 238); *Якийсь час іще зберігався в класі круг Скальковської режим ізоляції*... (Забужко, 2005, с. 56); *Голос криниці, чого ж ти замовк? Руки шовковиць, чого ж ви заклакли?* (Костенко, 1989, с. 15).

Саме тому, що генітив одночасно «транспонує суб'єктну семантику називного й об'єктну семантику знахідного» [2, с. 71] і при цьому з формальної точки зору перебуває у прикметнико-

вій позиції, родовий відмінок і у своїх первинних семантико-синтаксичних функціях виявляє «суперечливі граматичні ознаки» [2, с. 71]. Віддієслівні та відприкметникові іменники в конструкціях із формами родового відмінка актуалізують в останньому семи суб'єкта дії, суб'єкта стану, суб'єкта процесу, суб'єкта якісної ознаки та об'єкта: *Подолано упертість Ізабелли, довершено змагання многих літ*... (Плужник, с. 296); [Марко]. *Твоє нерозуміння керівної ролі стає просто загрозливим*... (Загребельний 1994, с. 15). Або: *Було його [Андрійка] і в Таврії, і в Одесі, і по шахтах, і по Кримах, і по Римачах*... (Васильченко, 2000, с. 175) – у наведеному прикладі граєма родового відмінка виконує прагматично-ситуативне завдання, є важливим компонентом ідейно-змістового спрямування речення: транспонуючись у площину номінатива, генітив підсилює значення пасивності суб'єкта дії і цим самим передає відтінок знеособленості, вказує на залежність персонажа від зовнішніх обставин.

У придієслівній та приад'єктивній позиції в родовому об'єктному можуть актуалізуватися семи партитивності. Особливістю конструкцій з родовим партитивним є те, що він зазвичай супроводжується неозначено-кількісними числівниками (*мало, багато, трошки, чимало*), а якщо йдеться про речовинні назви – й іменниками, які вказують на об'єм, певне вмістилище, що може бути одиницею кількісного виміру (*кілограм, пуд, відро, клунок, мішок, глечик, склянка* тощо). У словосполученнях типу *взяв хліба, купив олії, дістав риби* числівник або відповідний іменник може нейтралізуватися. Виокремлюються такі різновиди розглядаєної граєми:

а) родовий кількісної об'єктної партитивності: *Ще треба зварити й натовкти п'ятнадцять відер картоплі для свиней, накрити буряку*... (Письменна, с. 86); *Новаки в довгих батьківських піджаках...*, з цілими оклунками *паляниць, груш, яблук* у руках боязко вступали до двору і тихенько ставали по кутках (Васильченко, 1970, с. 77); *Лаврін присів і жартівливо плюнув на самісіньку копичку буряків та квасолі та й собі пішов з хати* (Нечуй-Левицький, с. 311); серед розглядаєної групи поширене вживання лексем із речовинним значенням, яким властивий відтінок частковості: ...*гості завітали на чашку чаю*... (Забужко, 2005, с. 27);

б) родовий партитивного суб'єкта: *Скільки людей-героїв в твої простори впилося – скільки надій ламалося крізь туман* (Семенко 2003, с. 119); – *Навести козаків!.. – знизав плечима Аркадій Петрович, знов заходивши по хаті* (Коцюбинський, III, с. 226);

в) родовий власне-об'єкта: *І рибалка випливає, несе на сорочку баговиння зеленого*... (Шевченко,

с. 125); ...**канфетів** шукав в смітнику (Сосюра, с. 126);

г) родовий темпоральної об'єктної партитивності (йдеться про тимчасове охоплення об'єкта дією), вживаний переважно з дієсловами типу *дістати, позичити, спробувати, просити*: **Багнета бери, і разом – на кров і на дими** (Сосюра, с. 115); ...**тих машин** ще не одержано... (Гончар, 1989, с. 68); *Мелашка побігла до сусіди позичать хліба на обід* (Нечуй-Левицький, с. 333).

Родовий відмінок може вказувати на суб'єкт дії, поєднуючись із дієсловами квантитативності, екзистенційності, кумулятивності тощо, при цьому нерідко актуалізуються семи збірності, неозначеності та партитивності, які свідчать про вторинність розглядаваної грамеми в такій функційно-синтаксичній позиції: *Делегатів* було багато; **Волонтерів** наїхало! **Люду** на вокзалі – сила! *Завтра гостей* не буде.

Родовий може дублювати знахідний об'єкта в таких випадках, як: *читання книги* – *читати книгу, вишивання сорочки* – *вишивати сорочку, готування вечері* – *готувати вечерю*. Або: *Тієї могили прочани* не минали ніколи (Нечуй-Левицький, с. 9); *Он там він, той козак моторний, що вирвався з пожежі рідних хат... він рад, що врятував свої пенати, тікає іншої шукати хати!* (Франко, 1995, с. 8); [Мати]. *Доню моя, що ти наробила?.. Оддячила!.. Иди ж, шукай у Москві свекрухи* (Шевченко, с. 25).

Оскільки для знахідного відмінка значення об'єктності є іманентним, тому словоформам із предметною семантикою в знахідному відмінку властивий додатковий відтінок конкретності. Генітиву в зазначених контекстуальних позиціях з точки зору змістової наповнюваності властива певна розмитість, нечіткість, узагальненість: *Треба менше отих книжок жерти, тоді й спати-меться* (Тютюнник, I, с. 242); *І сама заспівувала [Толока] стародавніх пісень* (Голобородько, с. 23). Назви певних культурологічних, мистецьких, абстрактних явищ, понять вживаються переважно не в знахідному відмінку, в родовому (як такому, що здатний до узагальнювання): *В капітальній повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть» (В ній чомусь тепер почали шукати порнографії, а не проблеми малоросійства, якій вона в цілості присвячена) є яскрава сцена* (Маланюк, с. 241); *А я все-таки не вважаю нашої літератури за жебрачку...* (Леся Українка, с. 257). Подібні змістові нюанси використовуються й у випадку вибору між родовим та орудним відмінками: *Чи приймуть твою душу степи, ліси й пасовиська, а чи байдуже відторгнуть, як немилосердні заводи, вбиті хімією колишні ріки і сповнені затаєного жаху електростанції, що висять на сумному дереві України, мов червиві груші* (Загребельний,

1994, с. 15); *Вона тут незвичайна, ця антиніч, вона мовби зачаклована видом собору, заслухана німої музики його округлих, гармонійно поєднаних бань, наростаючих ярусів, його співучих ліній* (Гончар 1989, с. 5).

Генітив з об'єктною семантикою може виступати комбінаторним варіантом знахідного відмінка й у заперечних конструкціях: – *Мартоха не буде Дарки бити, мамця не дозволяє, – оступилась Юзя* (Леся Українка, с. 67); *Позад неї йшла Параска. Її очі притухли: Палажки не посадили в холодну* (Нечуй-Левицький, с. 352). Предикатами в таких конструкціях виступають перехідні дієслова із семантикою дії або стану: *Недаремне Іван поспішав з полонини: він не застав Марічки живою* (Коцюбинський, III, с. 160); [Качковська]. *Прошу панну Юзю, нехай панянка не псує Дарки, бо то хлопській дівці на добро не вийде* (Леся Українка, с. 67); ...*Гнат не любить її, Олександрі...* (Коцюбинський I, с. 75).

Наближеність генітива до центральних грамам більшою мірою виражається його вторинними семами, зокрема власне відмінковими значеннями суб'єкта й об'єкта. Об'єктне значення родового відмінка може набувати додаткових відтінків, зокрема посесивності: (*квартира сусідів, обличчя матері*), стосунку (*учень гімназії, асистент кафедри, пращур українців*), обставинно-атрибутивного значення часу й місця (*плавні Хортиці, пороги Дніпра, бульвари міста вечірньої пори*) тощо. Генітив може поєднувати значення посесивності та якісної характеристики. Такі словоформи вживаються переважно з означальним словом і виступають як марковані компоненти контексту: *Леся внесла в українську літературу образ нового типу особистості – людини непохитної волі, високих почуттів, великої гордості, людини талановитої і мужньої* (Українська педагогіка). Значення, про які йшлося вище, є не власне-відмінковими, а периферійними, оскільки виявляють зовнішні транспозиційні зміни грамеми.

Лексеми, що позначають часові відрізки – пори року, дня тощо, актуалізують у граемі генітива сему темпоральності і вживаються у супроводі атрибутивного компонента: *Друга половина дня має бути вільним часом учня* (Сухомлинський, 1988б, с. 98); *Доводилося вам їздити пізньої весни чи раннього літа по Україні?* (Мирний, с. 1). Родовий відмінок у таких випадках є допоміжним засобом вираження неозначеної тривалості з «вираженою домінантою одночасності» [16, с. 12] та вказує на «часовий проміжок, частково заповнений дією» [16, с. 12]: *Рівненські аудиторы за січень–березень нинішнього року забезпечили відшкодування втрат ресурсів майже на 9 млн грн* (ДАСУ); *Пізньої осені, як листя на садках*

уже опало й зосталося тільки на бузку і на вершечках тополь... (Тютюнник, І, с. 144).

Родовий відмінок може транспонуватися й у предикативну функцію, нерідко набуваючи при цьому додаткового відтінку посесивності: **Великої душі і орлиного ока був гетьман Дорошенко...** (Маланюк, с. 251).

Оскільки генітив має здатність сполучатися не тільки з предикатами, а й з іменниками та наділяє словоформи атрибутивною семантикою (більшою чи меншою мірою), форма родового відмінка часто використовується в художньому мовленні для підсилення образності, емоційної виразності й виступає в ролі граматичної метафори, наприклад: *Скоро буде вечір, і в тихій кімнаті зазвучать, заридаять солов'ї **поцілунків*** (Сосюра, с. 55); *...крізь історії пил, крізь розпачливий вереск війни силуетом **Діаса і Лорки** ти стала, Іспаніє, на безхмарному небі моїх наболілих **зіниць*** (Олійник, 2005, с. 29).

Отже, складна природа генітива вплинула на всю семантичну парадигму відмінка – як на систему первинних значень, репрезентованих суб'єктно-атрибутивною та об'єктно-атрибутивною функціями, так і на мережу значень вторинних, транспозиційних. Вторинні функції родового відмінка – власне-об'єкта, партитивного об'єкта й партитивного суб'єкта, утворені внас-

лідок внутрішніх транспозиційних перетворень, у контекстуальному оточенні можуть набувати додаткових семантичних та конотативних відтінків. В окремих випадках генітив може виявляти периферійні значення, як-от: посесивне, локативно-атрибутивне, значення якісної характеристики, темпорально-адвербіальне, предикативне і под. Зазначені семи актуалізуються в граемі родового відмінка зазвичай внаслідок позавідмінкової транспозиції (ад'єктивації, адвербіалізації, вербалізації) і відображають семантико-синтаксичні відношення.

Хоча для родового відмінка й характерна об'єктна транспозиційна спрямованість, усі функційно-семантичні значення генітива об'єднуються наявністю атрибутивних сем, що пов'язано з транспозиційною природою генітива. Найбільшою мірою означальність властива граемам родового якісної характеристики та родового посесивного.

Оскільки родовий відмінок є граемою транспозиційного походження, його іманентною особливістю є те, що він сам не виступає доміантною граемою в жодному зі своїх первинних значень, при цьому вирізняється здатністю органічно переходити у функційно-семантичні поля інших відмінкових граем (насамперед номінатива й акузатива) та окремих частин мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. Київ : Либідь, 1993. С. 16–93.
2. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика укр. мови. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 398 с.
3. Потєбня А.А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. Москва : Просвещение, 1977. Т. IV. Вып. 2. 406 с.
4. Курилович Е. Очерки по лингвистике. Москва : Изд-во иностр. лит., 1962. 456 с.
5. Тимченко Є. Номінатив і датив в українській мові. Київ : З друкарні УАН, 1925. 64 с.
6. Кучеренко І.К. Категорія відмінка в сучасній українській мові. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. 52 с.
7. Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові. Київ : Радянська школа, 1974. 183 с.
8. Плющ М.Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення : навчальний посібник. Київ : Вид-во Київ. пед. ун-ту, 1978. 107 с.
9. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. Київ : Наук. думка, 1987. 231 с.
10. Вихованець І.Р. Транспозиція українських відмінкових форм. *Opera Slavica VIII*, 1998. № 4. С. 21–26.
11. Джюра А.С. Синтаксична транспозиція відмінкових форм (на матеріалі іменникових форм родового відмінка) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2000. 19 с.
12. Булаховський Л.А. Вибрані праці: в 5 т. Київ : Наукова думка, 1977. Т. 2. 631 с.
13. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Київ : Вища школа, 1972. 404 с.
14. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М.Я. Плющ. Київ : Вища шк., 2003. 430 с.
15. Грищенко А.П., Мацько Л.І., Плющ М.Я., Тоцька Н.І., Уздиган І.М. Сучасна українська літературна мова. Київ : Вища шк., 2002. 439 с.
16. Романюк С.А. Грамемна структура категорії темпоральності в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2007. 22 с.

REFERENCES

1. Bezpoiasko, O.K., Horodenska, K.H. & Rusanivskiy, V.M. (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia [Grammar of Ukrainian. Morphology]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Vykhoanets, I.R. & Horodenska, K.H. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy: Akadem. hramatyka ukr. movy [Theoretical morphology of the Ukrainian language: Akadem. Ukrainian grammar of language]*. Kyiv: Pulsary [in Ukrainian].
3. Potebnia, A.A. (1977). *Yz zapysok po russkoi hrammatyke [From notes of Russian grammar]*. (Vol. 4). Moskow: Prosveshchenye [in Ukrainian].
4. Kurylovych, E. (1962). *Ocherky po lynchvystyke [Essays of linguistics]*. Moskow: Izdatelstvo inostrannoj literatury [in Ukrainian].
5. Tymchenko, Ye. (1925). *Nominativ i datyv v ukrainskii movi [Nominative and dative in the Ukrainian language]*. Kyiv: Z drukarni UAN [in Ukrainian].
6. Kucherenko, I.K. (1961). *Katehoriia vidminka v suchasni ukrainskii movi [Category of case in the modern Ukrainian language]*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskogo universynetu [in Ukrainian].
7. Matviias, I.H. (1974). *Imennyk v ukrainskii movi [Noun in Ukrainian]*. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
8. Pliushch, M.Ya. (1978). *Vidminok u semantyko-syntaksychnii strukturi rechennia [Case of the semantic-syntactic structure of a sentence]*. Kyiv: Vydavnytstvo Kyivskogo pedagogichnogo universynetu [in Ukrainian].
9. Vykhoanets, I.R. (1987). *Systema vidminkiv ukrainskoi movy [Case system of the Ukrainian language]*. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
10. Vykhoanets, I.R. (1998). Transpozytsiia ukrainskykh vidminkovykh form [Transposition of Ukrainian case forms]. *Opera Slavica* (VIII). Pp. 21–26 [in Ukrainian].
11. Dzhura, A.S. (2000). *Syntaksychna transpozytsiia vidminkovykh form (na materialy imennykovykh form rodovoho vidminka) [Syntactic transposition of case forms (on the material of noun forms of the genitive case)]*. Extended abstract of Doctor's thesis. ZhNAU: Kyiv [in Ukrainian].
12. Bulakhovskiy, L.A. (1977). *Vybrani pratsi [Selected works: in 5 volumes]*. (Vol. 2). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
13. Zhovtobriukh, M.A. & Kulyk, B.M. (1972). *Kurs suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy [Course of modern Ukrainian literary language]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
14. Pliushch, M.Ya. (ed.). (2003). *Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
15. Hryshchenko, A.P., Matsko, L.I., Pliushch, M.Ya., Totska, N.I. & Uzdyhan, I.M. (2002). *Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
16. Romaniuk, S.A. (2007). *Hramemna struktura katehorii temporalnosti v suchasni ukrainskii movi [Grammatical structure of the category of temporality in the modern Ukrainian language]*: Extended abstract of Doctor's thesis. ZhNAU: Kyiv [in Ukrainian].

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

- Антонич: Антонич Б.-І. Велика гармонія: (Модерністична поезія ХХ ст.). Київ : Веселка, 2003. 350 с.
- Васильченко: Васильченко С. Чайка. Вибрані твори. Київ : Веселка, 1970. 222 с.
- Васильченко 2000: Васильченко С.В. Мужичський ангел. Київ : Веселка, 2000. 287 с.
- Вінграновський: Вінграновський М.С. Вибрані твори. Київ : Дніпро, 2004. 832с.
- Голобородько: Голобородько В. Летюче віконце: Вибрані поезії. Київ : Укр. письменник, 2005. 463 с.
- Гончар: Гончар О.Т. Собор. Київ : Дніпро, 1989. 270 с.
- ДАСУ: Рівненські аудитори за січень–березень нинішнього року забезпечили відшкодування втрат ресурсів майже на 9 млн грн. Державна аудиторська служба України : вебсайт. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/news> (дата звернення: 20.04.2023).
- Забужко: Забужко О. Сестро, сестро. Київ : Факт. 2005. 240 с.
- Загребельний 1987: Загребельний П.А. Неймовірні оповідання. Київ : Рад. письменник, 1987. 367 с.
- Загребельний 1994: Загребельний П.А. Тисячолітній Миколай. Київ : Довіра, 1994. 636 с.
- Калинець: Калинець І. Зібрання творів : у 2 т. Київ : Факт, 2004. Т. 2 : Невольнича муза. 544 с.
- Костенко: Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 559 с.
- Коцюбинський I: Коцюбинський М.М. Твори в трьох томах. Київ : Дніпро, 1979. Т. 1. 317с.
- Коцюбинський III: Коцюбинський М.М. Твори в трьох томах. Київ : Дніпро, 1979. Т. 3. 375 с.
- Маланюк: Маланюк Є. Невичерпальність. Київ : Веселка, 2001. 318 с.
- Мирний: Мирний Панас. Твори: у 2 т. Київ : Наук. думка, 1989. Т. 2. 752 с.

- Нечуй-Левицький: Нечуй-Левицький І.С. Твори: у 3 т. Київ : Дніпро, 1988. Т. 2. 518 с.
- Олійник: Олійник Б.І. Вибрані твори: у 2 т. Київ : Укр. енциклопедія, 2005. Т. 1. 608 с.
- Осьмачка: Осьмачка Т. Вибрані поезії. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей / упорядкув., передм., післямова Ю. Лавріненка. Київ : Смолоскип, 2002. С. 232–239.
- Письменна: Письменна Л.М. Ліна. Київ : Рад. письм., 1983. 206 с.
- Плужник: Плужник Є. Вибрані поезії. Розстріляне відродження: Антологія 1917 – 1933: Поезія – проза – драма – есей / упорядкув., передм., післямова Ю. Лавріненка. Київ : Смолоскип, 2002. С. 289–298.
- Семенко: Семенко М. Вибрані поезії. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей / упорядкув., передм., післямова Ю. Лавріненка. Київ : Смолоскип, 2002. С. 117–119.
- Сосюра: Сосюра В. Вибрані твори в двох томах. Київ : Наук. думка, 2000. 645 с.
- Сухомлинський: Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором. Київ : Радянська школа, 1988. 284 с.
- Тютюнник: Тютюнник Г.М. Твори: у 2-х книгах. Київ : Молодь, 1984. Кн.1. 328 с.
- Українка Леся: Українка Леся. Твори: у 4-х т. Київ : Дніпро, 1982. Т. IV. 438 с.
- Українська педагогіка: Мавка – новий тип особистості у драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» : вебсайт. URL: <http://ukred.com> (дата звернення: 20.04.2023).
- Франко: Франко І.Я. Великі роковини: Пролог, говорений перед ювілейною виставою «Наталки Полтавки» в пам'ять столітніх відродин української народності. Київ : Веселка, 1995. 23 с.
- Шевченко: Шевченко Т.Г. Кобзар. Київ : Всеукраїнське товариство «Просвіта», 1993. 512 с.